

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ПРОФЕСІОНАЛА

Зарицька Валентина Василівна

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

Будь-яка професійна діяльність постає як складна динамічна система, що включає сукупність взаємопов'язаних компонентів, які в єдності забезпечують належний рівень професіоналізму фахівця. Формування готовності особистості до ефективної професійної діяльності, становлення професійної зрілості та розвиток професійної ідентичності зумовлюють необхідність цілеспрямованої та багатоконпонентної підготовки у закладах освіти.

Особливої актуальності набуває проблема психологічної готовності майбутнього спеціаліста, що передбачає розвиток особистісних якостей і властивостей, адекватних змісту обраної професійної діяльності. У процесі навчання відбувається переосмислення студентом значущості освіти в контексті майбутньої професійної реалізації. Підготовка до професійної діяльності забезпечується не лише засвоєнням знань і формуванням умінь, а й орієнтацією освітнього процесу на актуалізацію внутрішніх ресурсів особистості.

За таких умов студент поступово трансформується у суб'єкта навчально-професійної діяльності, здатного до усвідомленого професійного самовизначення, саморозвитку, прийняття відповідальних рішень щодо власного життєвого шляху та формування загальної готовності до майбутньої професійної діяльності [1; 6–7].

Вагомість розвитку емоційного інтелекту особистості в процесі її професійної підготовки підтверджується встановленими у психологічній науці загальними закономірностями професійної діяльності. У контексті даного дослідження доцільно виокремити такі ключові положення.

По-перше, існує об'єктивний взаємозв'язок між діяльністю окремої особистості та функціонуванням суспільства в цілому. Цей зв'язок реалізується через засвоєння знань про соціальні закономірності, механізми їх прояву та специфіку впливу на діяльність індивідів і соціальних груп. Водночас ефективність професійної діяльності

значною мірою залежить від емоційно-позитивного сприйняття цих соціальних норм і вимог як значущих і необхідних.

По-друге, формування та трансформація професійної спрямованості суб'єкта праці зумовлюється комплексом внутрішніх чинників, зокрема потребами, інтересами, мотивами, ціннісними орієнтаціями, установками та вольовими якостями. У цьому процесі емоції відіграють регулятивну роль, оскільки забезпечують суб'єктивну значущість діяльності та впливають на ефективність реалізації професійних намірів.

По-третє, розвиток і перебіг психічних процесів тісно пов'язані з емоційними станами людини. Здатність до усвідомлення, контролю та регуляції власних емоцій виступає важливою умовою оптимального функціонування когнітивної та поведінкової сфер у професійній діяльності.

По-четверте, індивідуально-типологічні особливості особистості визначають специфіку її ставлення до діяльності та її емоційне забарвлення, що безпосередньо проявляється у поведінці та стилі виконання професійних завдань.

Отже, наведені закономірності ґрунтуються на системі психологічних знань суб'єкта професійної діяльності, дотримання яких є необхідною умовою її ефективного здійснення. Рівень їх усвідомлення та реалізації виконує регулятивну функцію, відображаючи індивідуальне ставлення особистості до об'єктивної реальності та визначаючи особливості її поведінки у професійному середовищі.

Здатність студента до адекватної оцінки власної професійної готовності та свідомого управління процесом самовдосконалення формується за умови організації такого освітнього процесу, який не передбачає надання готових алгоритмів професійної діяльності, а орієнтує на самостійний пошук ефективних способів розв'язання професійних завдань. Важливу роль у цьому відіграє залучення студентів до ситуацій, максимально наближених до реальної професійної практики. Хоча подібні умови частково реалізуються під час виробничої практики, їх недостатньо для повноцінного розвитку професійної компетентності [3].

Розвиток емоційного інтелекту як важливої складової професійної підготовки потребує систематичної та безперервної роботи. Формування відповідних навичок має здійснюватися щоденно у процесі навчальної діяльності, паралельно з теоретичною та методичною підготовкою. Ефективність цього процесу забезпечується через виконання спеціально організованих завдань, що моделюють професійно значущі ситуації, а також через їх практичне відпрацювання під час виробничої діяльності [2].

У професійній діяльності нерідко виникають чинники, які спричиняють незадоволеність працею та підвищують рівень емоційного напруження. Порушення емоційної рівноваги негативно позначається на психофізичному стані особистості, призводить до виснаження ресурсів та зниження працездатності.

Зазначені чинники зумовлюють зниження рівня працездатності внаслідок розвитку емоційного виснаження, що проявляється у станах апатії, підвищеної дратівливості, депресивних переживаннях, зниженні комунікативної активності та зростанні конфліктності. За таких умов відбувається виснаження як фізичних, так і психологічних ресурсів особистості, що ускладнює здатність до гнучкої міжособистісної взаємодії, ефективного контролю власних емоцій і їх свідомої регуляції в процесі прийняття професійно значущих рішень.

Тривале перебування у подібному емоційному стані призводить до поступового зниження рівня емоційного благополуччя, порушення емоційної рівноваги та, як наслідок, зменшення ефективності професійної діяльності.

Забезпечення психологічної готовності студентів до здійснення професійно продуктивної діяльності потребує системної та багатокомпонентної роботи, спрямованої на розвиток їх емоційного інтелекту в процесі вивчення психологічних дисциплін. Така підготовка сприяє переосмисленню ролі емоційного інтелекту як важливої передумови успішної професійної реалізації та ефективної взаємодії у професійному середовищі [4].

Як основні професійно-формувальні передумови розвитку емоційного інтелекту студентів доцільно виокремити сформованість у них системи знань, що охоплює кілька ключових аспектів. Зокрема, важливим є розуміння закономірностей професійної діяльності, які базуються на функціонуванні емоційного інтелекту, а також усвідомлення психологічної природи праці, що супроводжується взаємодією емоційних і когнітивних процесів.

Суттєвого значення набуває знання про структуру психологічної готовності до професійної діяльності, яка включає емоційний, когнітивний і вольовий компоненти. Водночас необхідним є усвідомлення чинників, що порушують емоційну рівновагу особистості та знижують ефективність професійної діяльності, а також розуміння взаємозв'язку між рівнем розвитку емоційного інтелекту та здатністю зберігати психофізичні ресурси в умовах професійного навантаження.

Важливою складовою частиною підготовки є також оволодіння знаннями щодо способів попередження та подолання емоційного виснаження, а також формування індивідуального досвіду

ефективного використання власного емоційного інтелекту у процесі розв'язання професійно значущих завдань.

Література:

1. Дерев'янка С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2009. 20 с.
2. Зарицька В. В. Професійно-формувальні передумови розвитку емоційного інтелекту. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків : ХНПУ, 2009. Вип. 32. 215 с. С. 108–118.
3. Кондрашова Л. В. Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа, 1987. 185 с.
4. Корнієнко І. О. Особливості саморегуляції поведінки особистості студента в ситуації неуспіху. Програма та тези Міжнародної науково-практичної конференції «*Психолого-педагогічні аспекти розвитку майбутнього фахівця*» (19–20 червня 2009 р.) / за заг. ред. к. психол. н., доц. Євдокимової. Миколаїв : Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського. 2009. 92 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-619-8-45>

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ РІВНІВ

Кременчуцька Маргарита Костянтинівна

*кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри психодіагностики та клінічної психології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Сучасні вимоги до якості підготовки фахівців гуманітарного профілю актуалізують проблему розвитку соціального інтелекту як більш широкого психологічного феномену, який включає в себе не лише розуміння емоцій, а й знання соціальних норм, стратегічне планування міжособистісних стосунків, розуміння соціальних підтекстів, рольову гнучкість та вміння конструктивно вирішувати конфлікти. Емоційний інтелект у цій структурі виступає його ключовим внутрішнім компонентом – своєрідним «двигуном», що